

УДК 371.8 (477)

Божинів Роман Андрійович (1985 р. н.). Закінчив історичний факультет Донецького національного університету в 2006 р. Аспірант кафедри історії слов'ян ДонНУ. Тема кандидатської дисертації: "Студентство університетів України в системі громадсько-політичного представництва (1991-2004 рр.)".

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ (1991-2004 рр.)

Студентський рух є непротим соціальним явищем, складається з організованої молоді, яка юридично оформлена у громадські об'єднання, та неформальної самоорганізованої студентської ініціативи. За часів незалежності рух пройшов складний шлях у своєму розвитку від стихійного виникнення у вищих навчальних закладах до організаційного оформлення у Всеукраїнських громадських організаціях, мав у своєму розвитку притаманні лише собі особливості, такі як, популярність серед молоді, демократичність діяльності, багатовекторна спрямованість, постійне кількісне зростання та децентралізація.

Студенческое движение это не простое социальное явление, которое состоит из организованных юридически оформленных студенческих организаций, и неформальных самоорганизованных студенческих инициатив. За период независимости Украины движение прошло тяжелый путь в своем развитии от стихийного возникновения в высших учебных заведениях до организационного оформления во Всеукраинских студенческих общественных организациях, имело в своем развитии такие особенности как популярность среди студенческой молодежи, демократичность деятельности, многовекторность в направлениях деятельности, постоянный количественный прирост и децентрализация.

Student's movement is not the simple social phenomenon. It consists of the organized legally issued student's organizations and informal itself student's initiatives. During independence of Ukraine student's movement has passed a difficult way in the development from spontaneous occurrence in higher educational institutions till organizational registration in All-Ukrainian student's public organizations. It had own features. Such as popularity among student's youth, democratic character of activity, a lot of orientation in activity directions, a constant quantitative gain and decentralization.

За часів незалежності український студентський рух пройшов складний шлях у своєму розвитку, перетворюючись на дієву складову структуру самоорганізації українського суспільства. Він все активніше заявляє про себе в алгоритмі суспільного життя країни як учасник формування та реалізації молодіжної політики.

Вивчаючи студентський рух, необхідно враховувати, що він є непротим соціальним явищем і, як мінімум, складається з організованої молоді, яка юридично оформлена у громадські об'єднання, та неформальної самоорганізованої студентської

ініціативи, "студентської субкультури", які взаємно доповнюються.

Необхідно відзначити також, що проблема розвитку студентського руху турбує не тільки Україну та країни, що виникли на теренах колишнього СРСР, а й країни Західної Європи та Північної Америки. У суспільствах, що увійшли в епоху постмодерну, спостерігається процес зростання самостійності, автономії, індивідуальності людини поряд з підвищенням відповідальності її за власну поведінку.

Мета статті полягає у висвітленні, аналізі та систематизації особливостей становлення та розвитку

студентського руху в демократичному українському суспільстві. І хоча, за даними фахівців, лише 2-3 % української молоді перебуває в офіційно зареєстрованих молодіжних організаціях, а натомість понад 25 % знайшли місце у неформальних об'єднаннях, автор статті все ж вважає, що серцевину, найбільш дієву частину студентського руху складають студентські громадські об'єднання, які зареєстровані та діють відповідно до чинного законодавства і у тісній взаємодії з державними органами, і, в першу чергу, прагнуть вирішувати важливі соціальні проблеми студентства, сприяють їх соціалізації у відповідних соціально-економічних умовах розвитку суспільства, його політичної системи, традицій, культури – тобто всього, що відрізняє наше суспільство від інших. Ото ж, у статті йтиметься про процес розвитку саме цієї частини сучасного студентства.

Розглядаючи проблему становлення студентського руху, треба зазначити, що вивчення особливостей його розвитку все ще перебуває в зародковому стані. Ще немає ґрунтовних досліджень процесу становлення студентського руху, визначення місця і ролі студентських об'єднань у системі політичної організації суспільства. Студентський рух як складова частина молодіжного розглядається вітчизняними науковцями опосередковано, без достатньої глибини. Серед невеликої кількості книг, дисертацій, статей, українських дослідників, присвячених різним аспектам молодіжного руху на особливу увагу заслуговують праці О. Корнієвського та В. Якушика, О. Єригіна, І. Коляки, В. Бебика, М. Головатого, В. Ребало, Є.І. Бородіна [1].

На цьому тлі досить вагомими є дослідження з історії та сучасного стану студентського руху, як складової частини молодіжного, підготовлені протягом 1991-2003 років Державним інститутом проблем сім'ї та молоді (з 1991 по 1997 рік – Український НДІ проблем молоді, а з 1998 по 2001 рік – Український інститут соціальних досліджень) [2].

Інформативний матеріал про становлення молодіжного руху та державної молодіжної політики в Україні на сучасному етапі міститься у відповідних розділах щорічних доповідей “Про становище молоді в Україні”, підготовлених та виданих Державним інститутом проблем сім'ї та молоді за підсумками 1991 – 2006 років [2], де подано узагальнюючий матеріал за п'ятнадцять років незалежності країни.

Зруйнування на початку 90-х років комсомольських організацій та невизначеність конкретної мети суспільного розвитку і необхідної соціальної бази для заснування об'єднань студентства у відповідності до цілей соціальних перетворень в країні сприяло появі низки проблем при становленні і розвитку студентського руху нового типу. До основних особливостей розвитку студентського руху 90-х років ХХ – початку ХХІ століття можна зарахувати такі:

По-перше, серед основних інститутів соціалізації нового покоління саме студентським організаціям молоді люди виявляють досить високу довіру. На сьогодні у вищих навчальних закладах України діють різні студентські об'єднання, які презентують інтереси студентства. Дві організації з них претендують на офіційне представництво студентської громади – професійна спілка студентів та органи студентського самоврядування. Наприклад, членами профспілки студентів Донецького національного університету стають за 5 навчальних років приблизно 10000 чоловік.

По-друге, визначальною рисою сучасного студентського руху України є його демократичність за характером створення та діяльності: переважна більшість студентських об'єднань сформована самими студентами. Демократичність забезпечується ще й тим, що чинне законодавство практично знімає всі обмеження, які існували раніше, на створення об'єднань (за винятком деструктивних, кримінального характеру). Це підтверджує Закон України від 1 грудня 1998 року “Про молодіжні та дитячі громадські організації”, в якому, зокрема, сказано: “Молодіжні та дитячі громадські організації утворюються і діють на засадах добровільності, рівноправності їх членів, самоврядування, законності та гласності” [4].

По-третє, сучасний студентський рух відзначається великою кількістю різнопланових за напрямками діяльності і політичними уподобаннями студентських організацій. Так, з року в рік зростає кількість регіональних та всеукраїнських студентських об'єднань.

Четвертою особливістю українського студентського руху є те, що кількість студентських об'єднань продовжує зростати. Про це свідчить кількісний склад зареєстрованих відповідно до чинного законодавства всеукраїнських студентських об'єднань. За даними керівних органів студентських організацій Асоціація профспілкових організацій студентів України налічує близько 800 тисяч фіксованих членів, Всеукраїнська студентська Рада при Міністерстві освіти і науки України (далі ВСР) об'єднує близько 300 студентських організацій, Українська асоціація студентського самоврядування (далі – УАСС) має представництво у кожному регіоні країни.

П'ятою особливістю становлення розвитку студентського руху в Україні є те, що цей процес відбувається у складних соціально-економічних умовах, що спричиняє бажання молодих людей створювати, у першу чергу, організації соціального спрямування. Причому, як свідчать дані соціологічних досліджень, частка молоді, яка підтримує діяльність таких організацій, зростає: 1993 року таких молодих людей було 47 %, а 2002 року – 89 % [5]. Враховуючи це, досить значна частина студентських організацій переймається вирішенням соціальних, професійних, освітніх питань, прагнучи забезпечити собі певний соціальний захист. Такий підхід притаманний усім етапам розвитку студентського

руху. Оцінюючи в цілому соціальну діяльність студентських організацій, необхідно підкреслити, що ця робота не обмежується організацією дозвілля, а направлена передусім на захист своїх прав та інтересів.

Шостим проблемним питанням розвитку студентського руху є те, що в останні роки поглиблюється процес певної його політизації, хоча молодь у своїй масі залишається аполітичною. Так, за даними Державного інституту проблем сім'ї та молоді, серед молодих людей постійно залишається досить значна частка тих, хто зовсім не цікавиться проблемами політичного життя: у травні 1995 року серед опитаних юнаків та дівчат таких було 24 %, у грудні 1996-го – 32 %, у червні 1998-го – 40 % у червні 2002 – 34 % [6].

Тим часом у країні відбувається становлення багатопартійності, зміцнюють свої позиції політичні партії, які прагнуть створювати власні молодіжні структури, з залученням найактивнішої верстви населення. Та й самі лідери, керівники багатьох студентських організацій через матеріальну, фінансову скруту, в якій перебуває більшість об'єднань, намагаються шукати заступництва, допомоги у “дорослих”, зокрема політичних, організацій. Особливо активно це відбувається в період передвиборчих кампаній. Отож з другої половини 90-х років все більше стала спостерігатися тенденція до створення припартійних молодіжних організацій, таких об'єднань молоді, що прагнуть залучати її до активної політичної діяльності. Так, серед 40 зареєстрованих у 2001-2002 роках всеукраїнських молодіжних організацій політично спрямованих було 15 (37,5 %), тоді як на кінець 1998 року об'єднання такого типу становили близько 15 %. Нині майже всі провідні політичні партії мають молодіжних партнерів. Головною рушійною силою їх є студентство.

Сьомою групою проблемних питань, які впливають на процес розвитку студентського руху, є ті, що пов'язані з його консолідацією.

В українському студентському русі не викорінено таке негативне явище, як наявність певної гуртківщини, чвар. Саме це є однією з основних причин того, що Україна до цього часу не стала повноправним членом Європейської спілки студентів. Ця ж проблема мала місце у стосунках між лідерами ВСР та УАСС.

Особливе місце в студентському русі посідають спілки, які ставлять за мету об'єднати більшість всеукраїнських та регіональних студентських організацій, стати координатором студентського руху, мають регіональні представництва, намагаються репрезентувати громадський студентський рух України на міжнародній арені. За останні п'ять років лідируючу роль у цьому напрямі відіграють ВСР та УАСС.

Восьма особливість становлення та розвитку українського студентського руху пов'язана з проблемами фінансування його діяльності. Бюджет студентських громадських організацій формується переважно за рахунок членських внесків, добровільних пожертвувань, отриманих від юридичних чи фізичних осіб на статутну діяльність цих організацій. Органи виконавчої влади, місцевого самоврядування можуть також делегувати студентським організаціям повноваження щодо реалізації відповідних програм та заходів і в цьому випадку надавати їм фінансову та матеріальну допомогу, здійснюючи контроль за цільовим використанням виділених коштів.

Це особливо важливо, якщо враховувати, з одного боку, злиденну матеріальну базу майже всіх студентських об'єднань, постійну їх фінансову скруту, нерозвиненість організаційних структур на місцях, нестачу підготовлених кадрів для роботи зі студентами. З другого ж боку, такий підхід відповідає практиці розвинених країн Заходу. Так, у США, незважаючи на величезну кількість фондів і корпоративних спеціалізованих програм, урядовий бюджет все ще залишається головним джерелом фінансування некомерційних організацій і вдвічі перевищує обсяги приватних пожертвувань.

Дев'ятий блок проблем розвитку студентського руху пов'язаний з тим, що, незважаючи на те, що в цілому студентські організації як соціальний інститут користуються досить високою довірою серед студентства, все ж таки про діяльність конкретних організацій студенти знають дуже мало. Більше того, за даними соціологічних досліджень, у 2002 році порівняно з 1993 роком навіть збільшилася кількість молоді, яка нічого не відає про їхню діяльність. Наприклад, якщо 1993 року про роботу Союзу українського студентства нічого не знали 38 % молоді, то 2002 року – 66 %. У першу чергу, це пояснюється недостатньою активністю, пропагандистською діяльністю самих студентських організацій [7].

І, нарешті, необхідно сказати про вплив співпраці державних органів зі студентськими громадськими об'єднаннями на процес становлення та розвитку студентського руху. Важливим напрямом цієї співпраці, який позитивно і дуже дієво впливає на розвиток студентського руху, є розроблення та прийняття відповідної законодавчо-нормативної бази.

Таким чином, студентському руху за часів незалежної України виповнилося вже понад 15 років. Та це не означає, що з 1991-1992 навчального року почало розповсюджуватися нове стале явище українського суспільства. Студентський рух мав низьку особливостей свого становлення та розвитку. Він пройшов шлях від стихійного виникнення у вищих навчальних закладах до організаційного оформлення

ЛІТЕРАТУРА

1. Корнієвський О., Якушик В. Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні. – К.: Громада, 1997. – 256 с.; Сригін О. Особливості формування і діяльності студентських громадсько-політичних об'єднань в умовах становлення багатопартійності в Україні: Автореф. дис. ... к.і.н. – Харків, 1993. – 26 с.; Коляка І. Студентський рух в Україні (кінець 80-х – початку 90-х рр.):

- Автореф. дис. ... к.і.н. – К., 1994. – 23 с.; Бебик В., Головатий М., Ребкало В. Політична культура сучасної молоді. – К.: Маєстро, 1996. – 123 с.; Бородин Є.І. Історія формування державної молодіжної політики в Україні (1991-2004 рр.): Монографія. – Донецьк: Герда, 2006. – 472 с.
2. Головенько В.А. Український молодіжний рух у ХХ столітті (історико-політологічний аналіз основних періодів). – К.: “АЛД”, 1997. – 160 с.; Головатий М.Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення. – К.: Наукова думка, 1993. – 237 с.; Головенько В.А., Корнієвський О.А. Український молодіжний рух: історія та сьогодення. – К.: Наукова думка, 1994. – С. 56-74; Молодіжний рух України: історія та сучасність. Збірник матеріалів. – К.: НВФ “Студцентр”, 1998. – 120 с.; Молодіжний і дитячий рух в Україні: історія та генезис. – К., 1993. – 118 с.; Молодіжний рух в Україні: Довідник. Частина I. – К.: АТ “Видавництво “Столиця”, 1998. – 252 с.
 3. Нове покоління незалежної України (1991-2001 роки): Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2001 р.) / Кол. авторів: В.А. Головенько та О.О. Яременко (керівники) та ін. – К.: Державний інститут проблем сім’ї та молоді, 2002. – 211 с.; Про становище молоді в Україні (щодо підтримки молоді сім’ї, посилення соціального захисту дітей та молоді у 2001-2006 рр.): Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України / Кол. авторів: В.А. Головенько та О.О. Яременко (керівники) та ін. – К.: Державний інститут проблем сім’ї та молоді, 2007. – 182 с.
 4. Нормативно-правова база діяльності громадських молодіжних організацій / Редкол.: В.П. Банах, С.В. Зелінський, А.Г. Зінченко та ін. – К.: Четверта хвиля, 2001. – С. 129.
 5. Нове покоління незалежної України (1991-2001 роки)... – С. 111.
 6. Там само. – С. 114.
 7. Там само. – С. 111.